

ПАМ'ЯТІ АНАТОЛІЯ ВІССАРІОНОВИЧА БУРАКОВА

30 серпня 2001 р. обірвався земний шлях відомого вченого, визнаного старійшини вітчизняної античної археології, талановитого дослідника старожитностей півдня України, насамперед відданого Ольвії та її сільській окрузі, людини надзвичайно багатогранної та щедрої душі, вірного друга, мудрого Вчителя, у грозовий час — мужнього воїна, у мирний — невтомного трудівника науки. Анато́лія Віссарі́оновича БУРАКОВА.

Не стало Людини, яка була прикладом безкорисливої відданості професії, широким людяності, справжньої інтелігентності, наполегливої працьовитості, яка слугувала джерелом доброти, натхнення та піклування для колег, учнів, близьких, рідних, земляків-односельців, багатьох знайомих та незнайомих людей, яким поталанило зустріти А.В. Буракова на своїх життєвих шляхах.

З цією скорботною подією закінчилася ціла (майже півстолітня) епоха в дослідженні хори Ольвії, тепер назавше пов'язана з іменем А.В. Буракова, закрилась остання сторінка його яскравої, змістовної, але дуже нелегкої долі...

Народився Анато́лій Віссарі́онович Бураков 14 жовтня 1919 р. у с. Буракови Котельницького повіту В'ятської губернії в бідній багатодітній родині російського селянина. Любов до землі, яка набагато пізніше одізьветься на виборі його професії, почалась у нього з дитинства. Він рано пізнав виснажливі землеробські клопоти і ціну заробленого у полі хліба, бо батько помер, коли Анато́лію було лише 7 років, і йому довелося поєднувати бажання опанувати грамоту (то в сільській школі, то самотужки) з коліткою селянською працею, щоб допомогти родині.

Ця рання загартованість душі й привита змалку працьовитість дуже згодилися йому в Ленінграді, де після закінчення школи він з 1936 по 1935 р. навчався на робфаку, заробляючи на життя нелегкою працею на різних

пітерських фабриках і заводах. Продовжити наполегливе навчання у вузі після випуску з робфаку йому не судилося — у жовтні 1939 р. він був призваний до лав Радянської Армії. Рік навчався в полковій школі під Ленінградом, а потім уперше потрапив в Україну, розпочавши військову службу в м. Запоріжжя, після закінчення якої мріяв вступити до університету. Проте війна незабаром надовго перекреслила всі його життєві плани...

18 серпня 1941 р. під час відчайдушної оборони м. Запоріжжя, у ході жорстокого бою, який вели артилерійські батареї, захищаючи острів Хортицю, заступник командира однієї з них сержант Анато́лій Бураков був контужений, і його спіткала лиха доля фашистського полону. Проте він не збирався миритися з нею і вже 20 вересня 1941 р. утік від ворога і почав пробиратися на захід до своїх. Невловзі він був схоплений, тяжко покараний і відправлений до конитабору поблизу м. Кіровоград. Після цього він ще кілька разів тікав з неволі, але марно. І все ж твердість його духу перемогла — 18 березня 1944 р., використавши сум'яття під час відправлення групи радянських військовополонених до Німеччини, він здійснив нарешті довгоочікувану вдалу втечу! Разом з декількома товаришами він майже тиждень переховувався від посланого навздогін за ними есесівського карального загону в морозних скиртах на полі біля с. Варварівка Новоукраїнського р-ну, де й дочекався появи наших перших кінних розвідників...

Проїшовши морок горезвісних сталінських «з'ясувань» і знов почавши бойову службу з рядового, А.В. Бураков закінчив війну командиром відділення розвідки зенітно-артилерійського полку у званні старшого сержанта. Його бойовий шлях разом з військами 2-го Українського фронту простягнувся від України до Австрії, через Чехословаччину, Угорщину, Румунію та Югославію. За особливу сміливість та відвагу він за відносно короткий час був удостоєний п'яти високих урядових нагород, зокрема ордена Слави III ступеня,

ордена Червоної Зірки, медалі «За відвагу». Після Перемоги здібного командира не хотіли відпускати з армійських лав, обіцяючи прекрасну військову кар'єру, навчання в престижній військовій установі тощо. Проте, як це не раз доводилось Анатолію Віссаріоновичу у житті, він настояв на своєму. Демобілізувавшись восени 1946 р., він успішно склав вступні іспити на історичний факультет Ленінградського державного університету (ЛДУ), який з відзнакою закінчив у 1951 р.

У характеристиці, виданій випускнику істфаку ЛДУ А. Буракову, зокрема, говорилося: «За час перебування в університеті показав себе дуже сумлінним і старанним студентом. Спеціалізувався з археології. Беручи участь в археологічних експедиціях, проявив себе здібним і працювितим робітником. Дипломну роботу «Происхождение керамики салтовомаяцкой культуры» (керівник М.І. Артамонов) ґрунтовно написав з урахуванням особисто здобутих в експедиції матеріалів. За час навчання набув солідних знань і навичок у галузі обраної професії. Протягом навчання А. Бураков виконував роботу уповноваженого каси взаємодопомоги. Він чуйно і уважно ставився до потреб студентів. До роботи — як навчальної, так і суспільної, — ставився серйозно й сумлінно. Користувався заслуженим авторитетом і повагою серед студентів і викладачів».

Здавалось б, про що можуть розповісти сухі рядки стандартного канцелярського паперу, але в них безпристрасно відбилосся те, що завжди було притаманне Анатолію Віссаріоновичу Буракову в його подальшому житті, праці в науці, — сумлінність, працювитість, ґрунтовність, особистий приклад, чуйність і повага до колег і дійсно великий авторитет серед них.

...За розподіленням у липні 1951 р. А.В. Бураков прибув до Києва і був зарахований до Інституту археології АН УРСР на посаду молодшого наукового співробітника. Упродовж 1951—1952 рр. він успішно керував роботою різних археологічних загонів з дослідження пам'яток пізньобронзової доби та слов'яно-руських селищ у зоні будівництва Каховського гідровузлу. Науковому висвітленню наслідків цих робіт було присвячено його перші друковані праці у «Віснику АН УРСР» (1953), «КСИА» (1955), «Археологічних пам'ятках» (1961). Найвагоміші результати А.В. Бураков одержав на поселенні біля с. Зміївка Бериславського р-ну, де у двох розкопах загальною площею понад 1500 м² йому вдалося відкрити кам'яні підвалини 10 жител доби пізньої бронзи та одержати велику кількість речових знахідок. Це поселення і досі вважається найбільш дослідженою пам'яткою білозерської культури правобережжя Дніпра.

На початку квітня 1953 р. А.В. Буракова, який за два роки в інституті проявив себе обдарованим науковцем і енергійним керівником, було відряджено для роботи у заповіднику «Ольвія» (с. Парутино Очаківського р-ну Миколаївської обл.) Гадалося, тимчасово, а виявилосся — назавжди. Бо такий уже був у Анатолія Віссаріоновича характер — яку б справу йому не доручали, він брався за неї ґрунтовно, віддаючи їй усю свою енергію, здібності і час. Набагато пізніше він згадував: «Коли я волею долі опинився в Ольвії, Л.М. Славін докладно ознайомив мене зі всіма розкопаними ділянками, розповів про історію цього давньогрецького міста, дав список основної літератури і поступово зі слов'яниста я перекваліфікувався в античника, про що ніколи не пожалкував надалі».

Це справді так, тому що багато, що вдалося здійснити А.В. Буракову в античній археології і про що вже не раз говорилося на шпальтах різних наукових видань, було зроблено вперше і разом з тим надійно й добротно.

Досі єдиним античним сільським поселенням Північного Причорномор'я, дослідженим монографічно, залишається Козирське городище поблизу Ольвії, розкопкам якого А.В. Бураков віддав 12 років свого життя. У ході планомірних робіт на цій пам'ятці (1954—1968) було досліджено фортифікаційні споруди, розкрито квартал з вулицями й житловими будинками, одержано багатосторонній речовий матеріал — кераміка, вироби з металу, кістки, каменю, скла, встановлено хронологічні межі існування, що стали надійним археологічним репером для відтворення основних етапів історії Ольвії та її хори в післягетську добу.

За матеріалами розкопок А.В. Бураков написав і з великим успіхом захистив кандидатську дисертацію (1970), а згодом видав монографію (1976), що є і ще довго й довго буде настільною книгою для всіх, хто вивчає старожитності римського часу на півдні України та за її межами.

А.В. Бураков уперше ввів до наукового обігу зовсім нову, невідому раніше в регіоні унікальну групу археологічного матеріалу — фрески та вапняково-гіпсові настінні рельєфи з Казирки (1966), яка постала в один ряд з відомими зразками провінційно-римського мистецтва. Також уперше в історіографії він (разом з С.Д. Крижицьким) запропонував реконструкцію сільських жител античного Причорномор'я на прикладі кварталу будівель, дослідженим на його Козирії. На основі ретельного вивчення рідкісної знахідки з Козирки — теракоти із зображенням воїна — А.В. Бураков установив новий тип ольвійських теракот перших століть н. е., довівши їх місцеве виробництво (1988).

Мабуть недарма, що в усіх без винятку характеристиках, що надавали А.В. Буракову за довгі роки роботи в інституті, завжди підкреслювалося, що саме йому належить заслуга археологічного дослідження двох визначних пам'яток півдня України — поселення епохи бронзи біля с. Зміївка Херсонської обл. і поселення перших століть н. е. біля с. Козирка Миколаївської обл.

Комусь, напевно, і цього було б досить, щоб, так би мовити, «спочивати на лаврах», але тільки не А.В. Буракову. Услід за Козиркою за відносно короткий час (1972—1979) він здійснив розкопки цілої низки городищ ольвійської хори перших століть н. е. — Мис. Пітухівка-2, Стара Богданівка-2, Дніпровське-2, Станіслав, Скелька, Золотий Мис, розробив періодизацію їх історичного розвитку, дослідив суттєві риси їхньої матеріальної та духовної культури.

Під умілим керівництвом ученого та за його активної участі вперше було проведено багаторічну детальну археологічну розвідку (1973—1977), що охопила великий регіон Північного Причорномор'я — від Одеської затоки на заході до Перекопу на сході. Це дало змогу надійно встановити кордони Ольвійського полісу на різних етапах його існування, одержати картину динаміки устрою ольвійської хори, відкрити понад 200 раніше невідомих поселень.

Здобутком багаторічної самовідданої діяльності стало фундаментальне дослідження А.В. Буракова «Хора Ольвії перших сторіч н. е.», наполегливій праці над яким він присвятив понад 10 років (з 1975 р. до виходу на пенсію в червні 1986 р.) Ця праця увійшла

важливою складовою частиною до колективної монографії «Сільська округа Ольвії» (С.Д. Крижицький, С.Б. Буйських, А.В. Бураков, В.М. Отрешко, 1989), де вперше в історіографії було проведено комплексне дослідження хори Ольвії VI ст. до н. е.— III ст. н. е.

Інтенсивна польова, камеральна та кабінетна наукова діяльність А.В. Буракова була нерозривно пов'язана з його самовідданою працею в заповіднику «Ольвія» — як завідувача, наукового співробітника, ученого секретаря, завідувача бібліотеки, керівника реставраційних та консерваційних робіт, лектора тощо. Окрім того, він був активним членом Очаківського та Миколаївського відділень Товариства охорони пам'яток історії та культури, вів постійну просвітницьку роботу, виступаючи з науково-популярними статтями в пресі, проводячи численні лекції та екскурсії по Ольвії та оточуючим її археологічним пам'яткам.

Анатолій Віссаріонович завжди працював напружено, натхненно і чесно. У полі — сам робив усі топо- і фотозйомки та креслення, при підготовці звітів — сам реставрував кераміку, малював і укладав таблиці ілюстрацій, і його звіти — чи не одні з найкращих в Науковому архіві Інституту за своєю ретельністю та докладністю. А таких звітів за роки його польової діяльності було складено понад 50.

Учений ніколи не замикався у межах суто античної археології. Серед більш як 30 друкованих праць А.В. Буракова (понад 50 друк. арк.) є праці мистецтвознавчого характеру (1966, 1983), статті, присвячені пам'яткам епохи бронзи (1955, 1961) та середньовіччя (1953, 1991), а також розділ про історію с. Парутине, написаний для «Історії міст і сіл України» (1981). Не замикався дослідник і в межах тільки проблематики ольвійської хори. Дві його праці (1979, 1981) присвячено поховальним спорудам ольвійського некрополя, одна — історії ольвійського виноробства (1975). А.В. Бураков був також співавтором першого наукового путівника по Ольвії, написаного ним разом з В.В. Лапіним та Б.В. Борисовим (1959).

Перебуваючи далеко від наукових центрів, позбавлений змоги постійного спілкування з науковим середовищем, не маючи можливості приїздити на гучні конференції та форуми або ж швидко знайомитися з новинками археологічної літератури, Анатолій Віссаріонович зміг піднятися вище павутинної провінційності та аматорства, залишаючись завжди справжнім інтелігентом і антикознавцем найвищого рівня. Якщо виражатися високим стилем, це було просто реальним подвигом його життя — займатися високою наукою в далекому селі, знаходити, доглядати і

любити пам'ятки археології, як своїх рідних дітей, і робити все можливе і неможливе для їх охорони, дослідження та введення в широкий науковий обіг.

Не злічити сторінок усіх статей, курсових, дипломних та кандидатських робіт, уважно прочитаних та доброзичливо виправлених Учителем, нічим не зміряти благодійного впливу його доброти, чуйності та душевної

щедрості, ніколи не можна було звикнути з тим, що його вже немає з нами...

Низький Вам уклін, незабутній Анатолію Віссаріоновичу, найсвітліша Вам пам'ять і наша щира подяка за все, що Ви нам дали, за все, що Ви зробили в житті і науці і що залишаєте тепер у духовний спадок колегам, учням, однодумцям, рідним і всім-всім, хто Вас знав і любив.

ХАІРЕ!

ПАМ'ЯТІ ЮРІЯ ГЕОРГІЙОВИЧА КОЛОСОВА

1 лютого 2002 р. після тривалої хвороби пішов з життя відомий фахівець із первісної археології, визначний український учений, невтомний дослідник кримського палеоліту, доктор історичних наук Юрій Георгійович Колосов.

Ю.Г. Колосов народився 21 березня 1924 р. у родині корінних киян. Тут, у Києві, одержав середню освіту: перед початком війни закінчив десятирічку. У липні 1941 р. був евакуйований разом з родиною у м. Омськ. Ю.Г. Колосов проситися на фронт, але до повноліття не вистачає кількох місяців, і йому відмовляють. Він вступає до 2-го Мос-

ковського медінституту. Навчання тут мало продовжуватися чотири роки, студенти одержували бронь, однак Ю.Г. Колосов вважав, що його місце на фронті, і не залишав спроб потрапити в діючу армію. У 1942 р., не пройшовши за станом здоров'я в авіаційне училище. Ю.Г. Колосов спочатку був направлений в інтендантське, але потім зумів домогтися переведення до дислокованого в м. Ачинську Сумського артилерійського училища. Після закінчення училища у званні молодшого лейтенанта був направлений на 2-й Прибалтійський фронт командиром вогневого взводу дивізійної артилерії. У січні 1943 р. був поранений, і після медсанбату його було направлено на 2-й Український фронт, в окремих протитанковий винищувальний батальйон, пізніше брав участь у боях на Сандомирському плацдармі. На початку 1945 р. у боях на Одері Ю.Г. Колосов був важко поранений і відправлений у глибокий тил. День Перемоги Ю.Г. Колосов зустрів у тбіліському госпіталі інвалідом 2-ї групи. За участь у Великій Вітчизняній війні Ю.Г. Колосов нагороджений орденами Вітчизняної війни I і II ступеня і багатьма медалями.

У 1945 р., після звільнення з армії, повернувся до Києва, відновився в медінституті і відразу перевівся на історичний факультет Київського державного університету, де спеціалізувався на кафедрі археології, якою керував тоді Л.М. Славін. У 1949 р. після закінчення університету Ю.Г. Колосов був направлений на роботу до Сімферополя у Комплексну Науково-дослідну каретово-спе-